

ČESKÉ PRÁVO

ČASOPIS SPOLKU NOTÁŘŮ ČESKOSLOVENSKÝCH.

ŘÍDÍ PROF. Dr. EM. SVOBODA S KRUHEM REDAKČNÍM.

VYCHÁZÍ KAŽDÝ MĚSÍC MIMO ČERVENEC A SRPEN. — REDAKCE A ADMINISTRACE V PRAZE-II. VÁCL. NÁM. 28. — PŘEDPLATNÉ ROČNĚ 20 K I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU. — JEDNOTLIVÉ ČÍSLO 2 K.

ROČNÍK I.

V PRAZE, V ŘÍJNU 1919.

ČÍSLO 6.

JUDr. Jaroslav Čulík:

Zrušení notářství.

V poslední době bylo slyšeti ojedinělé hlasy, volající po zrušení notářství. Pocházejí vesměs od jednotlivých příslušníků stavu advokátního. V přesvědčení, že hlasy ty nejsou a ani nemohou býti sdíleny oficiálními kruhy advokátními a že jsou to jen výplody nespokojených duchů, již na zřeteli mají pouze materiální zisk a v advokacii hledají nikoliv úřad, nýbrž živnost, nereagovalo notářstvo na tyto projevy, ničím neodůvodněné. V posledním (desátém) čísle »České Advokacie« však uveřejněn byl pod názvem »Úvahy o notářství« od Dra V. Jacquesa článek tak útočný, že nelze notářstvu déle mlčeti.

Předpokládá se, že čtenářům našim nebude článek cizím znám, podám předem jeho stručný obsah:

Autor uvádí předem, že působení notářů jest čtveré:

- I. jako soudních komisařů, kterážto působnost byla notářům prozatímne jím zachována,
- II. zřizování veřejných listin a uschování hodnot,
- III. fakultativní možnost zřizovati listiny soukromé,
- IV. zastupování ve věcech sporných.

JUDr. Jacques myslí, že tato rozmanitá působnost byla myšlena jen pro přechodnou dobu, že působnost pod čís. I. uvedená závisí na pohodlnosti a přízni soudu, že působnost pod čís. III. jest jen vedlejší dovolené zaměstnání notářovo a že předním a pro budoucnost jediným předmětem činnosti notáře může býti jen působnost pod čís. II. Poněvadž provisorium toto trvá již bezmála padesát let (?), poněvadž dále oprava soudního a veřejného (?) zřízení bude asi ještě dlouho trvati a rozmanitost notářova postavení soudům a stranám a zařízením veřejným (!) jest křiklavou, jeví se prý v zájmu veřejnosti nutným, poměr notářů k soudům a advokacii upravit a nahraditi tento stav přechodný poměrem uspořádaným. Dále uvažuje autor, jak by se to státi mohlo a uvádí tyto možnosti:

1. aby splynulo notářství s advokací, což nedoporučuje proto, že by tím musely býti přeneseny na advokáty výkony veřejnoprávní (sic!) pod čís. II. uvedené,

2. aby vybudována byla zvláštní pravomoc notářova ohledně působnosti pod čís. II. uvedené, což opět nedoporučuje, ježto by dle zkušenosti nestačily příjmy notářovy na zabezpečení existence, leda že by se obor působnosti notářovy rozšířil, zejména že by se naň přenesla působnost při uzavírání sňatku manželského, vedení matrik o sňatcích, narozených i zemřelých (prý jakýsi úřad statistický!) a dozor nad sirotky a sirotčím jménem, pak poručnické a opatrovnické věci a komisařství, hned ale dává v sobě samém vzniknouti pochybnosti, zdali by poplatky za to byly dostatečné a namítá sám proti svému návrhu, že práce tyto nevyžadují vlastně sil právnických a proto že by snad bylo lépe rozšířiti působnost notářskou v soudním komisařství tím, že by se na ně přeneslo celé projednávání pozůstalosti, zejména i rozhodování, péče o sirotky a jejich jmění, opatrovnictví ve věcech nesporných, řízení úřadů a vedení knih pozemkových.

Ani tento návrh nezdá se však autoru býti vhodným i připomíná, že úkolem jeho pojednání jest vlastně, aby notářství vybaveno bylo z dosavadního neurčitého svého postavení a opatřeno bezpečnějším základem. Až do tohoto konečného upravení celého soudnictví doporučuje, aby notářství bylo zrušeno a navrhuje:

1. aby se zrušil notářský řád,
2. aby ku právním jednáním dle zákona ze dne 25. července 1871 čís. 76 bylo předepsáno osvědčení soudní,
3. aby zavedena byla vykonatelnost při takovýchto osvědčeních soudních,
4. aby ověření listin bylo svěřeno obecnímu představenstvu,
5. protesty, směnečné soudům,
6. aby poplatky zůstaly tytéž,
7. aby zkoušky notářské byly rovnocenné soudcovským a praxe notářská soudcovské.

Přiznávám se, že když jsem bedlivě přečetl tuto úvahu, mimoděk potřásl jsem hlavou, nedověda jednotlivé premise srovnati se závěrem.

Autor jest pro vybavení notářství z neurčitého postavení a pro lepší zabezpečení jeho existence, navrhuje ale — zrušení notářství! Této logice nerozumím. Jest to asi tolik, jako dáti těžce nemocnému požití jedu, aby se muka jeho skončila. Pochybuji, že bude notářstvo

za tuto novou léčební metodu autoru vděčno. Myslím, že nebude již proto, že ani není tak těžce nemocno, a že diagnosa, kterou pisatel učinil ohledně notářství, není správnou.

Autor přehlíží úplně celý historický vývoj notářství, neujasňuje si jeho ideologii, jeho poslání, jeho význam v právu a ponechává úplně nepovšimnuto srovnání, jak instituce tato uspořádána jest v jiných kulturních státech.

Pokud se tkne historického vývoje notářství, není ovšem možno podati v této stati ani stručný nástin jeho; poukazují v té příčině na spisy: Šediva »Notářství« a Dr. Pappafava »Bilježnički Obraznik«.

Instituce notářství vykazuje stáří tisícileté. Již u starých Židů setkáváme se s pojmenováním »natar« a u Řeků se slovem »nota«, z něhož vzniklo pak římské »notarius«. Kmen »not« (řecky »gnot« od »gnosko«) nasvědčuje, že činnost notářů, již původně byli vzdělanými pisáři, spočívala v tom, aby určitý případ právní byl uveden ve známost a uchován v paměti. To dělo se značkami, písmenami, notami. V zemích českých zaveden byl stav notářský ve 12. století a za Karla IV. dosáhl vývoj veřejných notářů nejvyššího stupně. V r. 1512 vydán byl první notářský řád. Jest tedy instituce notářství prastarou a zejména u nás trvale zakotvenou.

Z dlouholeté působnosti notářstva vyplynulo pak jeho ideové poslání a celá jeho povaha jako instituce, nadané veřejnou věrou (nikoliv jako státní úřad) ve službách osob soukromých, za účelem osvědčování právních jednání a skutečností.

K hlavní působnosti notářů náleží osvědčování v právu soukromém, požívající veřejné důvěry, a to ve službách soukromých.

Úkony notářské nejsou veřejnoprávní, jak mylně za to má dr. Jacques.

Z toho, co řečeno, jde na jevo zvláštní postavení notářovo v právu soukromém, postavení, jež pisatel označuje za neurčité, jež ale naopak jest zcela jasné a určité. Nejasnosti možno shledávati pouze v názorech, které o povaze notářství si mnozí nesprávně tvoří, pokládajíce notářství za úřad státní, k čemuž asi zavadlo ve starém Rakousku neoprávněné označování titulu notáře, jako »c. k.«, kdežto ve všech jiných státech je notář označován buď bez dalšího přívlasktu aneb přívlasktem »veřejný«. Notář jest jediný, státem k tomu povoláný orgán osvědčovací v právu soukromém. Úkon osvědčování vztahuje se buď na osvědčování právních jednání (sepisování listin) aneb jiných skutečností a příběhů, jež mají míti účinek právní, (protesty, valné hromady, notorie) aneb osvědčování výpovědí osob (stran, svědků a znaleců, t. zv. affidavit práva anglického a amerického i mexického, v našem právu dosud neznámé). Sepisování listin není nic jiného, nežli osvědčování určitých právních jednání. Tomu nasvědčuje německý výraz »Urkunde« — »Beurkundung«.

Jde-li o právní jednání obzvlášť důležité, kde záleží na tom, aby pravá vůle strany došla výrazu beze vší pochyby, předpisuje právo, že státi se musí jednání to listinou zvláště kvalifikovanou, t. zv. veřejnou, jejíž zřízení jest podmínkou platnosti jednání. Listiny takové důležitosti může zřizovati pouze osoba státem k tomu určená a fide publica nadaná a tou jest notář.

Z toho nevyplývá, jak mylně dedukuje Dr. Jacques, že notář jest vlastně povolán jedině k sepisování těch-

to veřejných listin. Naopak, notář jakožto veřejný orgán osvědčovací jest katexochén k tomu povolán, vykonávati všechna osvědčování, tedy i listiny soukromé, a výhradně povolán osvědčovati právní jednání listinami veřejnými. To vyplývá zcela jasně z ustanovení IV. hl. not. ř. pojednávající o činnosti notářů vůbec a cont. hl. V. not. ř., pojednávající o vedení úřadu při listinách veřejných a § 20. sazby not., kdež výslovně stanoví se odměna za sepisování listin soukromých. Jest to dále zřejmo i z toho, že žádný jiný zákon náš neuděluje jiným osobám nežli notářům, právo, aby sepisovali listiny a že zejména ani v tarifu advokátním není sazby žádné pro listiny.

Jest proto zcela nesprávným náhled Dra Jacquesa, že zřizování listin soukromých jest jen vedlejším, jaksi trpěným zaměstnáním notářů, neboť i tyto listiny spadají do oboru osvědčovacího a tudíž do působnosti notářovy, jakožto jediného veřejného osvědčovacího orgánu v právu soukromém. Jest tedy postavení notářovo zcela určité a při pokračující dělbě práce (jež přes opačný náhled Karla Marxe všude kol nás ve skutečnosti se objevuje a šíří), bylo by krokem nazpět, kdybychom usilovali, jak o tom uvažuje Dr. Jacques, o splnutí notářství s advokací neb jeho sestátnění.

To odporovalo by též zcela právní povaze a ideologii všech těchto tří stavů, neboť právní povaha těchto tří stavů jest zcela různou a každý praktik musí přiznati, že způsob myšlení, celý myšlenkový pochod jest jiný u advokáta, jiný u soudce a jiný u notáře.

Advokacie jest povolána hájiti právo stran a veškeré úsilí a mozková činnost advokáta směřuje k tomu, aby získala své straně co největšího prospěchu, činnost soudcova záleží v rozhodnutí o předložených mu již hotových otázkách, jež soudce přezkoumává a dle nich právo přisuzuje, práva však netvoří; soudce ani nemá dosti času věnovati se cele stranám, jest příliš úřední a strany též vždy jen tuto úřední osobu v něm vidí a ne svého důvěrníka, kdežto notář, zcela neodvislý a neustraný, snažící se uspokojiti strany obě, nadán nad to důvěrou veřejnou, může nejlépe býti prostředníkem mezi stranami a vypátrati a vyjádřiti pravou jejich vůli. Jest-li soudce nad stranami, jest advokát po boku strany své a notář mezi stranami. Osoba, osvědčující právní jednání oboustranná, má nesporně veliký vliv na rozhodnutí stran, na úpravu právního jednání, jeho vyjádření listinou a jeho obsah, i musí požívatí důvěry obou stran, jimž za správnost vyjádřené vůle jest zodpověden. Důvěry takové nejspíše požívatí může osoba zcela nepředpojatá a nemající zájmu na tom, aby se straně jedné více hovělo nežli straně druhé.

Takovou osobou není zástupce pouze jedné strany a nemůže býti osoba nad stranami, která jest stranám úplně cizí a jež snad v budoucnosti bude musiti rozhodovati o právním jednání. Svobodu advokacie nelze též srovnati s úředním rázem osvědčování a advokacie nesnesla by ani takového úřadu.

Také z ohledů sociálních nedoporučovalo by se sestátnění notářství, poněvadž by bylo sociálně nespravedlivé, aby stát, (t. j. všechno poplatnictvo) bylo zatěžováno placením služného notářů za služby, které se ději v zájmu pouze jednotlivé strany a to obyčejně zámožnější. Služby ty nechť zaplatí ten, kdo jich požaduje. Konečně sestátnění notářství zatížilo by nesmírnou mě-

Pokud se týká soudního komisařství, bylo svěřeno notářům jednak proto, aby se soudům ulehčila agenda, jednak proto, že sepisování úmrtních zápisů, inventářů a odhad věcí, jakož i celé projednání pozůstalosti, jež má za účel zjistiti, kdo jest dědicem, a nároky dědické pokud možno smírně vyrovnati, jest jen jiný způsob právního osvědčování, jež z tohoto důvodu právě svěřeno býti může veřejnému orgánu osvědčovacímu, ježto to odpovídá jeho působnosti osvědčovací. Mohla by se snad také, jak navrhuje pisatel i ostatní agenda nesporného řízení, poručenství a opatrovnictví a komisařství úpadkové, svěstiti notářům, neboť agenda ta souvisí namnoze s agendou osvědčovací, avšak možno též proti tomuto návrhu namítnuti, že odporovalo by přenesení zejména poručenství a opatrovnictví na notáře postavení notářů jako orgánu v e s l u ž b á c h s t r a n y, jež znamená, že notář intervenuje jen ku přání strany a na její útraty, ježto v jejím zájmu, kdežto poručenství a opatrovnictví děje se v zájmu celé veřejnosti a na útraty státu i bylo by nutno, aby práce ty honorovány byly notářům státem, čím by se právní povaha instituce notářské měnila.

Návrh na zrušení notářství odporuje nejen celému historickému vývoji a ideovému poslání notářstva, nýbrž i též platnému právu ve všech kulturních státech. V Německu zejména v Sasku, Prusku, Holštýně, Hessensku, v Reuss, sloučen byl v r. 1871 stav notářský s advokací tím způsobem, že starším advokátům bylo uděleno právo vykonávati též úřad notářský, avšak zařízení to se neosvědčilo a před světovou válkou, zejména v Berlíně, jmenováno bylo 50 nových notářů, jejichž úřad jest neslučitelný s advokací. Neslučitelnost ta platila ode dávna v Bavořích, Hannoversku, Hamburku a v El-sasku, kdežto v Badensku a Wirtembersku zavedeno jest státní neboli soudní notářství jako placený úřad státní. Ve všech jiných státech evropských i amerických, dále v Egyptě a Japonsku, zavedeno jest notářství jako úřad osvědčovací tu s menší, onde s větší působností.

listiny notářské ke všem téměř důležitějším právním jednáním, pokud převyšují určitý peníz, zejména ke všem listinám, určeným k zápisu do knih pozemkových, neboli t. zv. »registro publico«.

Své poslání notářstvo též vždy a všude svědomitě plní, neboť není tajno, že těší se co největší oblibě všeho obyvatelstva, požívá vším právem plné důvěry jako snad žádný jiný stav a jest pravým důvěrníkem a rádcem rodinným tak, že za dlouhou dobu svého trvání žilo se v obecnost, které nemohlo by ani více notářství postrádati.

Není proto rozhodně správně dívat se na notářství z úzkoprsého stanoviska konkurenční nepřejitelnosti, jež nad to není ani odůvodněnou. Jeť známo, že notářství při svých směšně nízkých sazbách nemá na různých ustláno a že mnohdy, zejména na venkově, materiálně jen žije. Vzdor tomu za celou světovou válku věrně a poctivě plnilo notářstvo své poslání, jeť zajisté jediným stavem, jež nezvyšoval svých odměn (20% zvýšení v r. 1917 povolené bylo tak nepatrné, že nelze je ani vážně bráti) a jež ani nedomáhal se zlepšení svého trudného materiálního postavení. Souhlasím s Dreim Jacquesem, že notářství u nás vyžaduje reformy, ježto staré Rakousko zavedši instituci tu dle vzoru francouzského, zůstalo jako vždy a ve všem státi na půl cesty, neodhodlavši se vypracovati zřízení to do všech důsledků. Našemu stavu není nic tak daleko, jako za-
sahovati do okruhu působnosti jiných stavů, zejména advokacie, již neobyčejně si váží a s níž vždy v dobré shodě bylo. Že by se ale ohledně působností obou těchto stavů měla stanoviti přesnější demarkační čára, jest nesporno. Notářstvo jest vždy ochotno přistoupiti k rozhovoru o tom, zastávajíc ovšem názor, že nová úprava odpovídající duchu práva, vývoji dějinnému a legislativě jiných států, nesměla by se státi na úkor žádného stavu, nýbrž na prospěch veškerenstva a podle vzoru jiných kulturních států, zejména románských. Zasluhujeť i naše notářství nikoliv potrestání, jakého navrhuje Dr. Jac-

ques, nýbrž uznání a podpory, nikoliv zrušení neb omezení, ale naopak co největšího rozšíření své působnosti.

Rozšíření to bude nutno právě s ohledem na cizí státy, zejména státy s námi spřátelené, neboť notářstvo jest povoláno k tomu, aby vyplnilo veliký, ano jeden z největších úkolů kulturních, ve styku mezinárodním. Již před válkou na kongresu něm.-rakouských notářů ve Vídni v r. 1907 naznačeno a na sjezdu středoevropských hospodářských společenstev, Německa, Rakouska a Uherska ve Vídni v r. 1910 do podrobná probrána otázka, jak dalo by se použití vykonatelné notářské listiny ve styku mezistátním. Myšlenka jednou vzniklá proklesť si vítězně cestu a jsem jist, že není daleká doba, kdy vykonatelná listina notářská stane se těsným pojítkem mezi obyvateli všech kulturních států a vylučující a zamezující zbytečné spory, jež jsou jen dissonancí harmonického práva a jejich vedení ve státě cizím jest spojeno s obtížemi a obětmi, bude sprostředkovatelem smírného urovnání právních poměrů příslušníků různých států a tím přispívati bude k rozkvětu nejvznešenější idey moderní doby — k umítkaci světového soukromého práva mezinárodního ku blahu celého lidstva.

Aby tomuto krásnému svému poslání mohlo notářstvo vyhověti, bude třeba doplniti a rozšířiti osvědčovací činnost notářů a přizpůsobiti jí vzorům práv románských a americko-anglických, tak, aby dosaženo bylo jednotlé úpravy ve věcech osvědčování v právu soukromém — sub fide publica.

Jos. Pazourek:

Likvidační bilance pro výměr dávky ze jmění.

Dle nařízení vlády z 23. dub. 1919, č. 217 Sb., mají podniky veřejným účtováním povinné, dále společnosti s o. r., pak korporace, spolky a správy fondového jmění zříditi k 1. březnu 1919 likvidační bilanci jmění za účelem výměru dávky ze jmění.

Je zajisté nápadno, proč nevolen 31. prosinec r. 1918 za den likvidační, ač valná většina podniků zřizuje své pravidelné výroční účetní závěry k tomuto dni, tak že se mohla takovým podnikům snad práce s novou bilancí ušetřiti. Ale dne 31. prosince 1918 nebyly vykonány ještě přípravy k obecnému přiznání a soupisu majetku, s kteroužto akcí zřizování likvidační bilance souvisí. Mimo to je likvidační bilance budována na jiných zásadách než pravidelná výroční bilance podniky prováděná.

Rozvahy jmění zřizují se totiž k dvěma účelům: buď se jimi má zjistiti prostě stav jmění, anebo jde o to, vyšetřiti dle stavu jmění zisk podniku za uplynulé účetní období. Podle toho, s kterého hlediska při zřizování bilance vycházíme, mohou bilance jmění dopadnouti dosti odlišně.

U bilancí, z nichž se má přirovnáním konečného ryzího jmění běžného roku ke konečnému ryzímu jmění předešlého roku zjistiti zisk za uplynulé období, jde hlavně o zachycení docílených řádných provozovacích zisků, tedy v podnicích obchodních a výrobních zisků z prodeje zboží a tovarů; kdežto nemělo by se tu dbáti vzestupu cen budov, pozemků, strojů a jiných zařízení trvale provozování podniku sloužících, pokud jich neodprodáváme, ani vzestupu cen surovin, pomocných

hmot, nebo zboží a tovarů, pokud zůstaly o závěře neodprodány v zásobě, a nebyly tedy zisky způsobené přírůstkem jejich cen realizovány.

U prostých bilancí jmění má se zachytiti stav jmění objektivně tak, jak jest, beze všech vedlejších zřetelů. Ale i při nich jsou možny odchylky v názorech, jak se některé uvedené součásti jmění mají pro bilanci oceniti. Vmyslíme-li se totiž ve stanovisko předpokládané likvidace podniku, jako by se závod měl zrušiti a budovy, pozemky, stroje, zbylé zásoby surovin a tovarů jednotlivě se rozprodávaly, dojdeme asi k jiným výsledkům, než když budeme podnik oceňovati za předpokladu dalšího nerušeného jeho chodu.

Bilance jmění k 1. březnu 1919 podnikům a ústavům nařízená je, jak již z účelu jejího plyne, ryzí rozvahou jmění. Je dle názvu rozvahou »likvidační«, to jest, oceňování majetku se má díti tak, jako by se závod zrušoval a rozprodávaly se jednotlivé součásti majetkové. Tomuto hledisku vyhovují celkem také podrobné předpisy, dané o oceňování jednotlivých součástí majetkových. Ale přes to praví se v čl. 7. nařízení, že se má tímto způsobem vykázaný likvidační rozdíl, totiž přebytek nad původní ryzí jmění podniku, rezervní fondy a převedený ryzí zisk z minulého období »upraviti vyšším úhrnem, jestliže vykázané ryzí jmění nevystihuje prodejní hodnoty jako celku«, rozumíme jako podniku v chodu, podniku dosavadním způsobem dále provozovaného.

Tato představa prodeje závodu jako celku je míněna arciž jen jako podpurná pomůcka a je jakousi omluvou, aby mohla býti hodnota podniku zvýšena, kdyby se došlo dle ocenění za předpokladu likvidace a rozprodeje jednotlivých součástí majetkových k celkovému úhrnu ryzího jmění očividně nízkému. Ještě výrazněji proniká subjektivně stanovisko oceňovací, založené na předpokladu, jako by byl závod dosavadním způsobem provozován dále, u ocenění »surovin, pomocných a spotřebních hmot, pokud se zpracují ve vlastním závodě« (čl. 5, e); ty se mají totiž bilancovati za ceny nákupní, a je tu tedy důsledné stanovisko domnělé likvidace úplně pomínuto.

Jinak trvá likvidační bilance v podrobných předpisech oceňovacích pro různé druhy aktiv téměř vesměs na cenách prodejních, ať již úředně nebo veřejně osvědčených, jako u zboží majícího cenu bursovní nebo tržní, anebo soukromým odhadem vyšetřených. U cených papírů jsou kursy přímo diktovány. Zachycují se tu tedy u zásob zboží, to jest u věcí, jež se opatřují za tím účelem, aby byly dále zeizeny, ať již po zpracování nebo nezpracování, nerealizované zisky, jimž se hledí novější předpisy o bilancování (srovn. říšskoněmecký zákon obchodní z r. 1897 a rak. zákon o společnostech s r. o. z r. 1896) vyhnouti.

Tyto předpisy zachovávají při oceňování cených papírů, surovin, pomocných hmot, zboží a tovarů stanovisko, aby se uvedené součásti majetkové vkládaly do rozvahy buď za cenu nákupní, nabývací, světojnou, nebo za cenu prodejní dle toho, která z těchto dvou cen je nižší, tak že se tím nerealizované zisky — a ovšem i nerealizované ztráty — potlačí. Ale i v pravidelných ročních bilancích vkládají naše akciové společnosti cené papíry a jiné zboží také obyčejně v cenách bursovních nebo tržních dne, k němuž se bilance zřizuje, a ne-